

ปัญหาสิทธิการติดต่อสื่อสารทางจดหมายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 105

สุรรัตน์ เจตน์ตะพุก*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์**

บทคัดย่อ

หลักการสากลของสิทธิมนุษยชนเน้นว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเกียรติเท่าเทียมกัน รวมทั้งมีสิทธิ และเสรีภาพในทุกด้าน โดยปราศจากการแบ่งแยกทางเผ่าพันธุ์ สีผิว ภาษา เพศ ศาสนา ความคิด ความเชื่อทางการเมือง สัญญา หรือที่มาทางสังคม ทรัพย์สิน สถานภาพทางการ กำเนิดหรือสถานภาพอื่นๆ เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้ การสื่อสารของผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกโดยวิธีการส่งจดหมาย สิ่งพิมพ์ หรือพัสดุครุภัณฑ์ เป็นเสรีภาพที่ผู้ต้องขังสามารถกระทำได้ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ระบุถึงเสรีภาพของบุคคลในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และองค์การสหประชาชาติยังได้กำหนดไว้ในกฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ให้ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกโดยวิธีต่างๆ ภายใต้การควบคุมที่จำเป็น

อย่างไรก็ตาม มาตรการในการตรวจจดหมาย หรือเอกสารสิ่งพิมพ์ระหว่างผู้ต้องขังและบุคคลภายนอก ยังไม่มีการระบุไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มีเพียงการร้องทุกข์ยื่นเรื่องราว และถวายฎีกาของผู้ต้องขังเท่านั้นที่ระบุไว้ในกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 12 และข้อ 125 ซึ่งห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำอ่านหรือขอล่านหรือยอมให้ผู้อื่นมีโอกาสอ่านจดหมายร้องทุกข์

1. บทนำ

จากกรณีที่มาตรา 105 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติกฎหมายที่ในการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ที่สามารถเข้าถึงข้อความในสิ่งสื่อสารของประชาชนได้นั้น กล่าวคือ

มาตรา 105 “จดหมาย ไปรษณียบัตร โทรเลข สิ่งพิมพ์หรือ เอกสารอื่นซึ่งส่งทางไปรษณีย์และโทรเลข จากหรือถึงผู้ต้องหา หรือจำเลย และยังมิได้ส่ง ถ้าเจ้าหน้าที่ต้องการเพื่อ

* นักศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ประโยชน์แห่งการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง การพิจารณา หรือการกระทำอย่างอื่น ตามประมวลกฎหมายนี้ ให้ขอคำสั่งจากศาลถึงเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์ โทรเลขให้ส่งเอกสารนั้นมา

ถ้าอธิบดีกรมตำรวจ หรือข้าหลวงประจำจังหวัดเห็นว่าเอกสารนั้น ต้องการใช้เพื่อการดังกล่าวแล้ว ระหว่างที่ขอคำสั่งต่อศาล มีอำนาจขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไปรษณีย์โทรเลขเก็บเอกสารนั้นไว้ก่อน

บทบัญญัติแห่งมาตรานี้ ไม่ใช้ถึงเอกสารโต้ตอบระหว่างผู้ต้องหา หรือจำเลยกับทนายความของผู้นั้น”

ลำดับแรกผู้เขียนขออธิบายถึง “สิทธิที่จะไม่ถูกตรวจกัก หรือดักการสื่อสาร” สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่งที่จะเข้ามามีความสัมพันธ์ กับการใช้อำนาจของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สิทธินี้เป็นสิทธิที่ประชาชนได้รับความคุ้มครองที่รัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว แต่แน่นอนว่า หากการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้นมีมากจนเกินไป โดยไม่มีใครเข้าไปแตะต้องได้ รัฐก็จะไม่สามารถเข้ามาควบคุม สอดส่องในเรื่องส่วนบุคคล เพื่อประโยชน์ในการใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี เมื่อมีผู้กระทำความผิดได้สิทธิเสรีภาพดังกล่าว จึงต้องมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อให้รัฐสามารถดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ได้ โดยกรณีที่รัฐจะสามารถมาจำกัดสิทธิเสรีภาพได้นั้น ก็คือเพื่อความมั่นคงของรัฐหรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยเฉพาะในกรณีการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งจำเป็นต้องมีพยานหลักฐานในการดำเนินคดี หากรัฐไม่สามารถเข้ามาควบคุมจำกัดสิทธิของประชาชนเพื่อให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าว ก็ย่อมเป็นอุปสรรคในการสอบสวน ค้นหาความจริง เพื่อการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเป็นอย่างมาก เพราะจะไปเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

ในการที่รัฐให้อำนาจดังกล่าวนี้ จะต้องมีความชัดเจนเพื่อให้ทั้งประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ทราบถึงขอบเขตของตน

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการดักหรือการเข้าถึงรัฐข้อความในการสื่อสารไว้ใน มาตรา 35 และ มาตรา 36 ดังนี้

มาตรา 35 “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง...”

มาตรา 36 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจการกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใด เพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความ ในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐหรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

มาตราดังกล่าวนี้ เป็นการวางหลักการคุ้มครองเสรีภาพในการสื่อสาร และจำกัดกรอบการใช้อำนาจรัฐในการตรวจ กัก เปิดเผยสิ่งสื่อสาร หรือกระทำการเพื่อจะล่วงรู้ข้อความในสิ่งสื่อสารของประชาชนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเข้ามากระทำการดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อ มีเหตุเพื่อความ

มั่นคงของรัฐหรือเพื่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนโดยมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจชัดเจน

เมื่อนำมาตรา 105 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาพิจารณา จะเห็นว่า ในมาตราดังกล่าว ไม่ได้รวมถึงการดักฟังทางโทรศัพท์ และการเข้าถึงข้อความที่ส่งทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งหากมีการดักฟัง เข้าถึงข้อมูลในส่วนที่กฎหมายมิได้ให้อำนาจรัฐในการเข้ามามีกระทำการดังกล่าว ย่อมเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ จัดเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

แม้มาตรา 105 นี้ไม่ได้บัญญัติครอบคลุมถึงกรณีข้างต้นอันอาจทำให้เกิดช่องว่างในการใช้ประโยชน์ไม่ว่าเพื่อสอบสวนหาพยานหลักฐาน หรือพิจารณาคดี ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดอุปสรรค และอาจเป็นปัญหาต่อไป แต่อย่างไรก็ตามในกฎหมายเฉพาะอย่างอื่น ก็ยังมีกฎหมายมารองรับในส่วนที่มีปัญหา เช่น พระราชบัญญัติข่าวกรองแห่งชาติ พ.ศ. 2528 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เป็นการช่วยให้อำนาจรัฐมากขึ้น

แต่ถึงอย่างไรหากมาตรา 105 ข้างต้นไม่ได้บัญญัติให้อำนาจรัฐครอบคลุมเพียงพอ และกฎหมายพิเศษอื่นก็มีได้บัญญัติรองรับในกรณีดังกล่าว ก็อาจทำให้รัฐไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการตรวจกัก ดักการสื่อสารได้ เพราะหากรัฐดำเนินการไปโดยไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจ ก็จะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

สิทธิที่จะไม่ถูกตรวจกักดักฟังการสื่อสาร ถือเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาของผู้ต้องหาอย่างหนึ่ง การสื่อสารนี้ หมายถึงการสื่อสารในทุกๆ รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น อีเมล โทรศัพท์ จดหมาย เอกสารต่าง ๆ หรือการสื่อสารในรูปแบบอื่น ๆ เหตุที่ต้องให้ความคุ้มครองก็เพราะสิทธินี้เป็นสิทธิส่วนบุคคลประการหนึ่งที่รัฐธรรมนูญและบทบัญญัติกฎหมายอื่นทั้งของไทย เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 322 ถึง มาตรา 325 และรวมทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง ข้อ 17 และ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 12 ดังกล่าวข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามการตรวจ กัก ดัก ฟังการสื่อสารของผู้ต้องหาดังกล่าวก็มีข้อยกเว้นที่สามารถให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำได้ หากเป็นไปเพื่อความมั่นคง เช่น มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เป็นต้น ซึ่งก็สอดคล้องกับหลายๆ ประเทศที่สามารถให้รัฐตรวจ กัก ดัก ฟังการสื่อสารได้ หากเข้าหลักเกณฑ์ที่แต่ละรัฐกำหนดไว้ เช่น ประเภทเรื่องที่จะดักฟังได้ ระยะเวลาที่สามารถดักฟังได้ หรือต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้ชี้แจงข้อกล่าวหาได้ เป็นต้น และจากข้อยกเว้นนี้เอง แม้การตรวจกักดักฟังการสื่อสารของรัฐจะเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล แต่หากเป็นไปเพื่อความมั่นคงหรือประโยชน์ในการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม รัฐก็สามารถที่จะทำได้โดยไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนนั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม แม้บทบัญญัติมาตรา 105 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ถือว่าขัดต่อหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชน แต่ข้าพเจ้าก็เห็นว่าบทบัญญัตินี้ก็ควรได้รับการแก้ไข

เพิ่มเติมให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนมากขึ้น กล่าวคือมีการแก้คำ
ในบทบัญญัตินี้ จากคำว่า จดหมาย นั้นให้หมายถึง จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรือ อีเมลล์และหรือ
การสื่อสารประเภทอื่น ๆ ด้วย เป็นต้น และมีการกำหนดหลักเกณฑ์การตรวจ กัก ดัก ฟังที่แน่นอน
ลงไปในตัวบท รวมทั้งการตรวจ กัก ดัก ฟังนั้นจะต้องถูกตรวจสอบได้โดยองค์การตุลาการด้วย
ดังเช่นในต่างประเทศได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างอยู่ในขณะนี้ ซึ่งเมื่อฝ่ายนิติบัญญัติของไทยได้แก้ไข
เปลี่ยนแปลงบทบัญญัตินี้แล้ว การปรับใช้กฎหมายมาตรานี้ก็น่าจะมีประสิทธิภาพ ทันต่อ
เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน และสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนมากขึ้น

ในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เรื่องการตรวจสอบการติดต่อสื่อสารจดหมายของ
ผู้ต้องขัง โดยกรมราชทัณฑ์นั้นยังดำเนินการไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา 36
กล่าวคือ บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 36 นั้น ให้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายจำกัดสิทธิ
เสรีภาพของราษฎรได้ หรือให้อำนาจฝ่ายบริหารตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพของราษฎรได้
แต่เพื่อการบางอย่าง และหรือในบางสถานการณ์เท่านั้น เช่น ยอมให้ตรากฎหมายให้อำนาจฝ่าย
บริหารตรวจ กัก หรือเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่น
ใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันได้ก็เฉพาะแต่เพื่อรักษา
ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ แต่
ระเบียบปฏิบัติดังกล่าวนั้น เป็นระเบียบปฏิบัติที่กรมราชทัณฑ์กำหนดขึ้นใช้ในการตรวจสอบ
จดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอก แม้จะเป็นการกระทำเพื่อความปลอดภัยของเรือนจำ
ก็ตาม ถือว่าไม่สอดคล้องต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญซึ่งส่งผลให้กฎหมายนั้นใช้บังคับมิได้

2. แนวคิด ทฤษฎีในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง

จากการศึกษาในเรื่องของประเด็นปัญหาทางกฎหมาย เกี่ยวกับการตรวจดู หรือเปิด
อ่านจดหมายของผู้ต้องขังในเรือนจำมีลักษณะเป็นสิทธิอันเกี่ยวข้องกับสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว
หรือไม่นั้น ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์และพิจารณาแล้วมีความเห็นว่า จดหมายหรือการ
ติดต่อสื่อสารในรูปแบบอื่นใดย่อมเป็นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล จดหมายจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน
แห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะเปิดอ่านด้วยตนเอง และห้ามมิให้บุคคลใด
ตรวจดูหรือเปิดอ่าน ไม่เว้นแม้แต่ผู้ต้องขังในเรือนจำ สิทธิในการตรวจดูหรือเปิดอ่านจดหมาย
ของผู้ต้องขังในเรือนจำย่อมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเกี่ยวข้องกับสิทธิใน
ความเป็นอยู่ส่วนตัวเกี่ยวกับสิทธิในจดหมาย และการติดต่อสื่อสาร โดยนัยแล้วผู้ต้องขังย่อม
ได้รับการคุ้มครองตามข้อ 12 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และข้อ 8 วรรคหนึ่ง ของ
อนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ตลอดจนตามกฎ
มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอีกด้วย

โดยนัยดังกล่าว สิทธิในการตรวจดูหรือเปิดอ่านจดหมายย่อมเป็นสิทธิในความเป็นอยู่
ส่วนตัวซึ่งได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติมาตรา 4 และมาตรา 35 ของรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในอันที่บุคคลใดจะล่วงละเมิดโดยมิชอบด้วยกฎหมายมิได้ โดยนัยดังกล่าว สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมตกอยู่ในความหมายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ตามนัยที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ประการต่อมาที่ผู้เขียนจะขอกกล่าวถึงคือในประเด็นเรื่อง การที่เจ้าหน้าที่เรือนจำตรวจดูหรือเปิดอ่านจดหมายของผู้ต้องขังเป็นการแทรกแซงสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของผู้ต้องขังอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังนั้น ผู้เขียนได้ทำการศึกษาจากกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ ปรากฏว่า เมื่อจดหมายหรือการติดต่อสื่อสารเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง ซึ่งจะต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย จึงก่อให้เกิดหน้าที่หรือความผูกพันต่อบุคคลอื่นที่จะต้องเคารพต่อสิทธิดังกล่าว โดยไม่กระทำการเปิดเผยข้อมูลที่มีได้รับความยินยอม การตรวจดูหรือเปิดอ่านจดหมายของเจ้าหน้าที่เรือนจำตามกรณีศึกษาจึงเป็นการแทรกแซงสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง แต่ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวเป็นการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายโดยองค์การของรัฐเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อบรรลุมติประสงค์ดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการเข้าช่วยกเว้นของการแทรกแซงสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของผู้ต้องขังโดยชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 ซึ่งบัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน รวมทั้ง การกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน จะกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาตามกรณีศึกษานี้มีกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำ ของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้กำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาโดยตรงไว้ในข้อ 37 ซึ่งกำหนดว่า “พึงอนุญาตให้ผู้ต้องขังติดต่อกับครอบครัว และเพื่อนที่เชื่อถือได้ของเขาตามกำหนดอย่างสม่าเสมอ ทั้งทางจดหมายและโดยการเยี่ยมเยียนในความควบคุมของเจ้าหน้าที่” นอกจากนี้ หากพิจารณาตามกรอบข้อตกลงระหว่างประเทศหรือกฎหมายต่างประเทศบางประเทศ อาจพบว่ามีกำหนดแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกับแนวทางปฏิบัติตามกรอบของกฎหมายไทย กล่าวคือ

หากพิจารณาตามกรอบของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแล้ว จะเห็นว่าจดหมาย (หรือการติดต่อสื่อสารอย่างอื่น) ย่อมเกี่ยวข้องกับสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลที่เกี่ยวข้อง และได้รับความคุ้มครองมิให้บุคคลใดเปิดเผยข้อมูลในจดหมายนั้นโดยมิได้รับความยินยอมจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง การแทรกแซงสิทธิดังกล่าวโดยองค์การของรัฐจะกระทำได้อาจต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่

กำหนดไว้ในข้อ 8 วรรคสอง ของอนุสัญญาแห่งยุโรป กล่าวคือ การแทรกแซงสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวเกี่ยวกับจดหมาย (หรือการติดต่อสื่อสารอย่างอื่น) จะกระทำได้อต่อเมื่อเป็นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น ความมั่นคงแห่งรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือความปลอดภัยของประชาชน การกระทำเช่นนั้นเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว และการกระทำเช่นนั้นได้สัดส่วน กับวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายนั้น หลักสำคัญจึงได้แก่ การห้ามมิให้เปิดเผยหรือตรวจดูข้อมูลในจดหมาย (หรือการติดต่อสื่อสารอย่างอื่น) ของผู้ต้องขัง การจะตรวจดูจดหมายของผู้ต้องขังได้จะต้องเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีเหตุอันสมควรที่จะเชื่อได้ว่าผู้ต้องขังจะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันอาจกระทบต่อความมั่นคงแห่งรัฐ ความปลอดภัยหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชนเท่านั้น ซึ่งต้องปรากฏข้อเท็จจริงประการหนึ่งประการใดเพื่อประกอบการตัดสินใจดำเนินมาตรการอันเป็นการแทรกแซงสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของผู้ต้องขัง และหากจำเป็นจะต้องตรวจดูหรือเปิดอ่านจดหมายนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องกระทำต่อหน้าผู้ต้องขัง ดังที่ศาลแห่งยุโรปด้านสิทธิมนุษยชนได้เคยวินิจฉัยไว้ในคดี Campbell c/Royaume-Uni เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 1992 ผู้ร้องซึ่งถูกลงโทษจำคุกตลอดชีวิต (condamné à la prison à vie) ฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา (l'assassinat) ได้ร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ดี (de mauvais traitements) ของผู้ดูแลเรือนจำ (de gardiens de prison) ศาลได้ตัดสินว่าการเปิดอ่านจดหมายระหว่างทนายความและผู้ต้องขังโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ (les autorités pénitentiaires) เป็นการกระทำอันเป็นการแทรกแซงสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการเคารพในการติดต่อทางจดหมาย แม้การดำเนินการดังกล่าวจะมีกฎหมายบัญญัติให้กระทำได้และมีวัตถุประสงค์ที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและการป้องกันการกระทำความผิดทางอาญา แต่อย่างไรก็ตาม ศาลเห็นว่าการดำเนินการเช่นนั้น “มิใช่” สิ่งจำเป็นในสังคมประชาธิปไตยต่อวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายนั้น เนื่องจากจดหมายของผู้ต้องขังมีสถานะที่จะต้องได้รับสิทธิพิเศษ (un statut privilégié) ศาลให้เหตุผลว่าจดหมายของผู้ต้องขังที่มีไปถึงทนายความของตนจะถูกเปิดอ่านโดยเจ้าหน้าที่ของเรือนจำได้ก็เฉพาะแต่ในกรณีที่เป็นการขอยกเว้นซึ่งมีเหตุอันสมควรที่จะเชื่อว่าจดหมายนั้นมีเนื้อหาหรือข้อความที่เป็นการคุกคามความปลอดภัยขององค์กรหรือบุคคลอื่น (le contenu de la lettre menace la sécurité de l'établissement ou d'autrui) หรือที่มีลักษณะเป็นความผิด (le caractère délictueux) เท่านั้น ดังนั้น เจ้าหน้าที่เรือนจำจะสามารถเปิดจดหมายที่ทนายความมิไปถึงผู้ต้องขังได้ก็เฉพาะแต่เมื่อเจ้าหน้าที่มีเหตุผลอันสมควรเชื่อ (des motifs plausibles) ว่าจดหมายนั้นจะมีสิ่งผิดกฎหมายซึ่งมีอาจทำให้เปิดเผยได้โดยวิธีการตรวจสอบปกติอย่างอื่น แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีเช่นนั้น เจ้าหน้าที่เรือนจำจะต้องเปิดจดหมายนั้นต่อหน้าผู้ต้องขัง

นอกจากนี้ ตามกฎหมายและแนวปฏิบัติของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพเป็นอย่างมาก ศาลสูงของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ขยายขอบเขตของสิทธิผู้ต้องขังให้ได้รับการเยี่ยมและการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นโดยศาลสูง ได้มีคำพิพากษาห้ามการตรวจเนื้อหาของจดหมายที่ส่งออกจากเรือนจำ รวมทั้งห้ามการจำกัดสิทธิการ

ติดต่อกันทางจดหมายระหว่างนักโทษกับบุคคลที่อยู่นอกเรือนจำ การตรวจจดหมายที่ส่งเข้ามาในเรือนจำให้กระทำได้ แต่ห้ามอ่านข้อความในจดหมาย รวมทั้งอนุญาตให้ทำการตรวจด้วยอุปกรณ์และการสัมผัสด้วยมือ นอกจากนี้ เรือนจำควรจัดให้มีตัวแทนของนักโทษที่ทำหน้าที่สังเกตการณ์ปฏิบัติในห้องไปรษณีย์ของเรือนจำ และการตรวจสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ส่งให้นักโทษในเรือนจำให้กระทำได้เท่าที่จำเป็นเพื่อค้นหาสิ่งผิดกฎหมายหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งฝ่าฝืนข้อบังคับและระเบียบของเรือนจำ

3. หลักกฎหมายต่างประเทศในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง

จากการวิเคราะห์กฎหมายราชทัณฑ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศ และนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติของประเทศไทย พบว่า กรมราชทัณฑ์ของประเทศไทยควรมีกฎหมายรับรองการตรวจจดหมายของผู้ต้องขัง โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในประเทศไทย ซึ่งจากผลการศึกษาทำให้ได้แนวทางการตรวจจดหมายสำหรับจดหมายแต่ละประเภท กล่าวคือ กฎหมายราชทัณฑ์ในทุกประเทศที่ศึกษาอนุญาตให้เรือนจำตรวจสอบจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลทั่วไป เพื่อตรวจหาสิ่งผิดระเบียบหรือเพื่อเหตุผลในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยในเรือนจำ โดยการเปิดและหรืออ่านจดหมายได้ส่วนใหญ่กำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งให้ตรวจจดหมาย และไม่มีประเทศใดที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งให้ตรวจจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลทั่วไป และส่วนใหญ่มอบหมายให้เจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นผู้ดำเนินการในการตรวจ

ในกรณีของจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับทนายความหรือหน่วยงานของรัฐ พบว่ากฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศที่ศึกษา ส่วนใหญ่กำหนดให้เปิดได้ แต่การเปิดจดหมายจะต้องมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น เพื่อตรวจสิ่งผิดระเบียบ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความปลอดภัยของบุคคลอื่น เป็นต้น ส่วนการอ่านเนื้อหาในจดหมายนั้น ส่วนใหญ่ไม่อนุญาตให้อ่านและกฎหมายกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่เป็นผู้มีอำนาจในการสั่งตรวจ และกฎหมายยังกำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นผู้ดำเนินการในการตรวจจดหมาย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการตรวจจดหมายในต่างประเทศยังพบว่า ในหลายประเทศกำหนดมาตรการในการตรวจจดหมายไว้ โดยส่วนใหญ่กำหนดให้ผู้ต้องขังอยู่ในขณะที่ตรวจสอบจดหมาย และหากพบสิ่งผิดปกติดำเนินการได้หลายวิธี เช่น ระบุการรับ-ส่งจดหมาย ยึดสิ่งของผิดระเบียบหรืออาจแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา เป็นต้น

แม้ว่าในกฎหมายราชทัณฑ์จะไม่ได้ระบุเกี่ยวกับการตรวจจดหมายไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติงาน กรมราชทัณฑ์ได้มีหนังสือแจ้งเรือนจำให้ตรวจจดหมายหรือเอกสารของผู้ต้องขังเพื่อป้องกันมิให้มีการนัดแนะ การวางแผนก่อความวุ่นวาย หรือหลบหนี พร้อมทั้งลงนามผู้ตรวจทุกครั้ง และให้ตรวจสอบและจดบันทึกชื่อที่อยู่ของบุคคลที่ผู้ต้องขังติดต่อกับ เพื่อสังเกตความ

เคลื่อนไหวของผู้ต้องขัง นอกจากนี้ยังให้เรือนจำและทัณฑสถานตรวจสอบเนื้อหาหรือข้อความในจดหมายของผู้ต้องขังที่เขียนถึงบุคคลภายนอกด้วยว่า มีผลกระทบหรือลวงละเมิดสิทธิมนุษยชนของบุคคลอื่นหรือไม่ หากจดหมายฉบับใดมีเนื้อหาหรือข้อความที่ไม่เหมาะสม ให้ผู้ต้องขังแก้ไขหรือระงับการส่งจดหมายฉบับนั้นเสีย

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของจดหมายร้องทุกข์ กรมราชทัณฑ์ได้ปฏิบัติตามกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 121 และ 125 อย่างเคร่งครัด โดยห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำ ทัณฑสถาน ตรวจสอบจดหมายของนักโทษที่ส่งถึงผู้ตรวจการแผ่นดิน

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิของผู้ต้องขัง

กล่าวโดยสรุปในการตรวจจดหมายในประเทศไทย หากพิจารณาตามแนวทางที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการตรวจจดหมายในปัจจุบัน พบว่า กฎหมายราชทัณฑ์ปัจจุบันไม่ได้ระบุเนื้อหาเกี่ยวกับการตรวจจดหมายทั่วไป และจดหมายถึงทนายความ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังและการฟ้องร้องของผู้ต้องขังได้ ดังนั้น ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรมจึงได้เสนอเพิ่มเติมให้เจ้าหน้าที่เรือนจำมีอำนาจในการตรวจจดหมายหรือพัสดุภัณฑ์ที่มีถึงหรือจากผู้ต้องขังได้ โดยไม่ได้กำหนดถึงผู้มีอำนาจในการสั่งให้เปิดหรืออ่านจดหมาย แต่เมื่อร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้ว ทั้งนี้ กระทรวงยุติธรรมได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้วเห็นชอบด้วย แต่มีข้อสังเกตในร่างมาตรา 33/1 ดังนี้

1. ในส่วนที่กำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำต้องร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตรวจพัสดุภัณฑ์นั้น เห็นชอบด้วย

2. แต่สำหรับการตรวจจดหมาย สิ่งพิมพ์หรือเอกสารอื่นที่กำหนดให้ต้องร้องขอต่อศาลนั้น จะเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการบริหารงานของกรมราชทัณฑ์อย่างมาก เนื่องจากข้อจำกัดด้านอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ในการควบคุมดูแลผู้ต้องขัง ประกอบกับการกำหนดไว้ดังกล่าวนี้ไม่อาจป้องกันปัญหากรณีผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมจะหลบหนีการคุมขัง หรือกระทำการอันมีผลต่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยของเรือนจำใช้ให้ผู้ต้องขังอื่นเป็นผู้ทำการส่งจดหมายสื่อสารแทนตนได้ ซึ่งหากมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นและเจ้าพนักงานเรือนจำ ไม่สามารถตรวจสอบจดหมายได้ เท่ากับว่าทบทบัญญัติในส่วนนี้ไม่มีผลในการบังคับใช้ หรือเป็นกรณีกฎหมายมีช่องว่าง นอกจากนี้ ยังมีผลการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศที่มีมาตรฐานในเรื่องสิทธิมนุษยชนและมาตรฐานการดูแลผู้ต้องขังอันเป็นที่ยอมรับของสากล เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นต้น ซึ่งแยกแนวทางการตรวจสอบจดหมายดังนี้

- (1) กรณีการตรวจจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลทั่วไป ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยปรากฏว่า ประเทศส่วนใหญ่จะกำหนดให้เรือนจำมีอำนาจเปิดตรวจสอบได้ทุกกรณี

(2) กรณีการตรวจจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับทนายความ ซึ่งจากผลการศึกษาปรากฏว่า ประเทศส่วนใหญ่กำหนดไม่ให้เกิดตรวจสอบ แต่มีข้อยกเว้นว่าหากสงสัยว่ามีของผิดระเบียบซุกซ่อนอยู่หรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยและวินัยของเรือนจำ เรือนจำก็สามารถเปิดและอ่านจดหมายได้

(3) กรณีการตรวจจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจากผลการศึกษาปรากฏว่า ประเทศส่วนใหญ่กำหนดไม่ให้เกิดเพื่อตรวจสอบ ยกเว้น มีเหตุสงสัยว่าในจดหมายมีสิ่งของผิดระเบียบ หรือสงสัยว่าจดหมายที่มีถึงผู้ต้องขังไม่ได้มาจากหน่วยงานของรัฐ เรือนจำก็มีอำนาจเปิดและอ่านจดหมายได้

3. ดังนั้น จึงขอยืนยันให้ใช้บทบัญญัติร่างมาตรา 33/1 ตามร่างเดิมที่กระทรวงยุติธรรมเสนอและคณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการแล้ว หรือไม่เช่นนั้นก็ควรแก้ไขร่างมาตรา 33/1 ให้เป็นไปตามแนวทางการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศ ดังนี้

(1) แนวทางการตรวจจดหมายทั่วไป ควรระบุให้เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจในการพิจารณาว่าจะตรวจจดหมายฉบับใด และเป็นผู้ดำเนินการตรวจจดหมายโดยการเปิดอ่านและกำหนดเหตุที่จะให้ตรวจสอบสำหรับกรณีนี้ไว้ด้วย

(2) แนวทางการตรวจจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับทนายความควรระบุให้เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจสั่งและตรวจจดหมายโดยการเปิดอ่านและกำหนดเหตุที่จะให้ตรวจสอบสำหรับกรณีนี้ไว้ด้วย

(3) แนวทางการตรวจจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับหน่วยงานของรัฐและหนังสือร้องทุกข์ ควรกำหนดห้ามมิให้ตรวจสอบ แต่ควรมีข้อยกเว้นกำหนดไว้ด้วย

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่าเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ การตรวจจดหมายในประเทศไทยแล้วพบว่า พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ไม่ได้ระบุเกี่ยวกับการตรวจจดหมายของผู้ต้องขัง ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะในการให้ความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของผู้ต้องขังในประเทศไทยให้มีความเหมาะสม เป็นธรรมและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล รวมทั้งเกิดผลจริงขึ้นในทางปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำโดยได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยใกล้เคียงกับพลเมืองโดยทั่วไป ดังนี้

การแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับทางปฏิบัติและมาตรฐานสากลเพื่อให้มีการกำหนดหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังไว้อย่างชัดเจน เพราะบางกรณีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังไว้ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล หรือไม่มีการบัญญัติ รับรองสิทธิบางประการของผู้ต้องขังไว้ในกฎหมาย แม้ว่าในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์จะออกหนังสือกรมราชทัณฑ์กำหนดแนวทางให้เจ้าหน้าที่เรือนจำปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลก็ตาม ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังที่ควรแก้ไข คือ เสรีภาพใน

การติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง มีการบัญญัติคุ้มครองให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิที่จะติดต่อกับบุคคลภายนอกไว้ในทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ โดยข้อกฎหมายและทางปฏิบัติการราชทัณฑ์ไทยเกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

การตรวจสอบข้อความในจดหมายที่ส่งถึงหรือส่งจากผู้ต้องขังนั้น ไม่พบว่ามี การบัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่ไว้อย่างชัดเจนในกฎหมาย มีเพียงการกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ในหนังสือกรมราชทัณฑ์ ทำให้การกระทำของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวอาจเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 รับรองไว้ในมาตรา 36 จึงควรแก้ไข ดังนี้

1. ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์มาตรา 33 โดยบัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำในการตรวจสอบข้อความในจดหมายที่ส่งออกหรือส่งถึงผู้ต้องขังไว้โดยเฉพาะ เพื่อให้การกระทำนั้นไม่ขัดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 และไม่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง

2. ควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 105 โดยการปรับปรุงและแก้ไขเนื้อความและหลักการเพื่อให้ครอบคลุมกับเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันที่มีมากมายหลายช่องทางและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยอย่างไรก็ตามการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารดังกล่าวนั้นก็ควรมีการกระทำเท่าที่จำเป็น ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และมีการตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจของรัฐที่แน่นอนและชัดเจน เพื่อเป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1 เรื่อง การเยี่ยมเยียน และติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง คณิต ฒ นคร. (2520). อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา. *วารสารนิติศาสตร์*, 2 (9), น. 133
คณิต ฒ นคร. (2531). คำพิพากษาศาลฎีกาผูกมัดเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีอาญาเพียงใด.

วารสารนิติศาสตร์, 2, น. 114.

คณิต ฒ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. จิรวัด ลิปิพันธ์ และธานี วรภัทร์. (2549). *สิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา* (รายงานผลการวิจัย)

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ชาย เสวิกุล. (2514). *อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัยเดช สุริยะ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์. (2547). *มาตรฐานองค์การ*

สหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ:

มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม.

- ธานี วรภัทร์. (2553). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธานี วรภัทร์. (2552). *กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก*. (วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- นุชพร กิ่งแก้ว. (2556). *กฎหมายบังคับโทษศึกษาเฉพาะกรณี สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย โทรศัพย์ และการเยี่ยม* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
- วัณรัตน์ ศิวะนารถ. (2556). *ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- วิสัย พลฤกษ์วัน. (2544). *คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดทิพย์อักษร.
- อนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ลงนามเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 1950
- อุดมศักดิ์ สงเคราะห์. (2551). *ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- Albert Price and Kent E. Portney Problems of Theory–Based Corrections Policy in Criminal. James A. Inciardi. (1993). *Criminal Justice*. Fourth Edition. (Florida: Harcourt Brace Jovanovich).
- Sheldon Krantz. (1983). *Corrections and Prisoners' Right*. second edition. (Minnesota: West Publishing Company).